

RIMSKI GROBOVI PRI SV. MIHAELU V IŠKI VASI

ANDREJ PLETERSKI

Inštitut za arheologijo ZRC SAZU, Novi trg 5, YU — 61000 Ljubljana

DAVORIN VUGA

Zavod SRS za varstvo naravne in kulturne dediščine,
Plečnikov trg 2, YU — 61000 Ljubljana

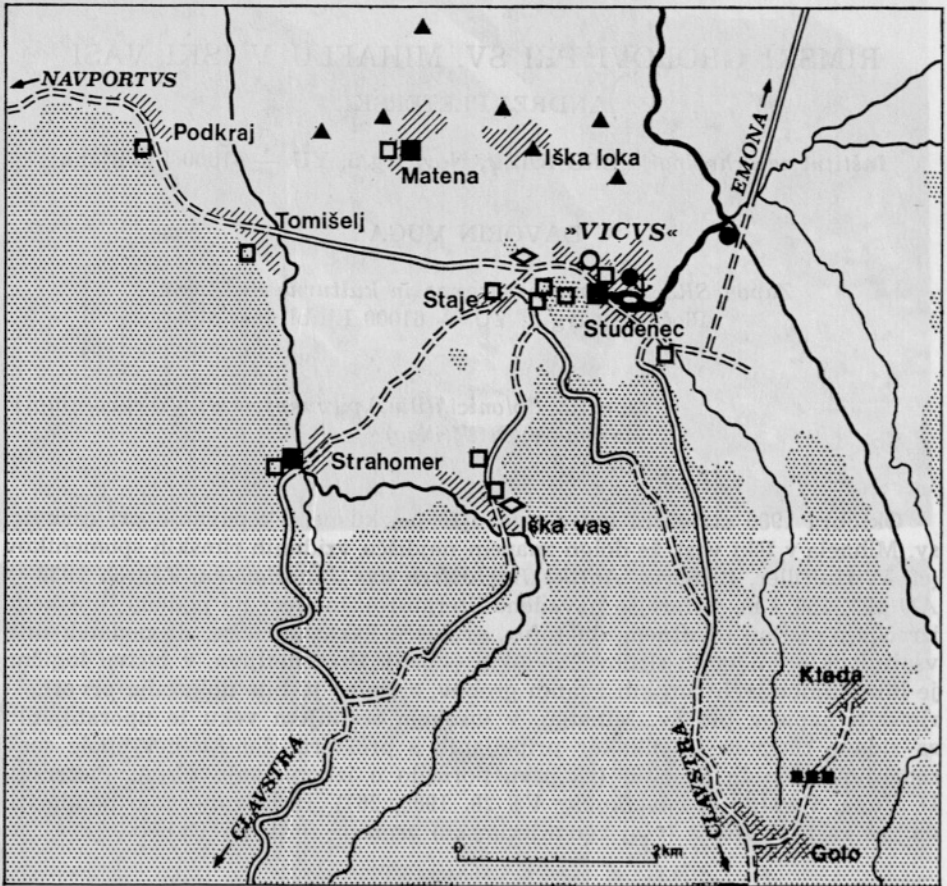
*Quartio Eb/onici.f(ilius).vi(vus)/feci.s(i)b(i).et.co(niugi)/
Maxima(e).Osti/f(iliae)*
AIJ 135

Oktober 1985 sta pisca izvedla manjše poizkusno izkopavanje pri cerkvi sv. Mihaela v Iški vasi, že dolgo znanem najdišču vzdanih rimskih spomenikov (cf. V. Hoffiller, B. Saria, *Antike Inschriften aus Jugoslawien*, Zagreb 1938 = AIJ 135, 136, 140, s starejšo navedeno literaturo), in sicer na podlagi ljudskega izročila o starem okostnem »britofu«, grobišču. Izkazalo se je, da podatek drži vsaj glede premetanih sledov človeških okostij. Presenetljiva, v bistvu logična je bila najdba treh rimskih žganih grobov, s čimer je bila dokazana prvotnost rimskih napisov pri Sv. Mihaelu, v visokem srednjem veku le uporabljenih za zidavo cerkvice in nikakor pripeljanih s prostora izžanske nekropole med sedanjim Igom in Stajami (za prvo poročilo o izkopavanju cf. A. Pleterski, D. Vuga, *Varstvo spomenikov* = VS 28, 1986, 267). Hkrati moramo poudariti, da gre za prve znane (vsaj zgodnjerske) grobove antičnih Ižancev.

I. Topografija

Iška vas leži na jugovzhodnem izteku prodnate Ižanske ravní pred vhomom v dolino rečice Iške. Cerkevica sv. Mihaela, romanska stavba s konca 12. ali začetka 13. stoletja, stoji na vznožju apnenčevega hribovja, ki se vzpenja vzhodno in se proti jugovzhodu nadaljuje v Golánsko planoto. Rimske epigrafske antike je prvi odkril Alfons Müllner, in sicer drugotno vzdane tako v zidovih cerkvice sv. Mihaela, kot tudi bližnje, isti vasi pripadajoče in po zasnovi prav tako romanske, potlej pa pobaročne cerkve sv. Križa, (cf. A. Müllner, *Emona*, Laibach 1879, 90, 224 Nr. 42, 229 Nr. 55 etc.). Lega ni naključna, saj je skozi Iško vas, nekdanji rimski zaselek, vodila vicinalna cesta proti Bloški planoti in Cerkniški kotlini, in sicer od razpotja pri Starem Dedcu v Stajah (skrajni južni konec izžanske nekropole ob navportski cesti) proti jugu. Ig, v prvotnem srednjeveškem in tudi novoveškem pomenu manjša pokrajinska enota — krajinica,

ANTIČNI IG

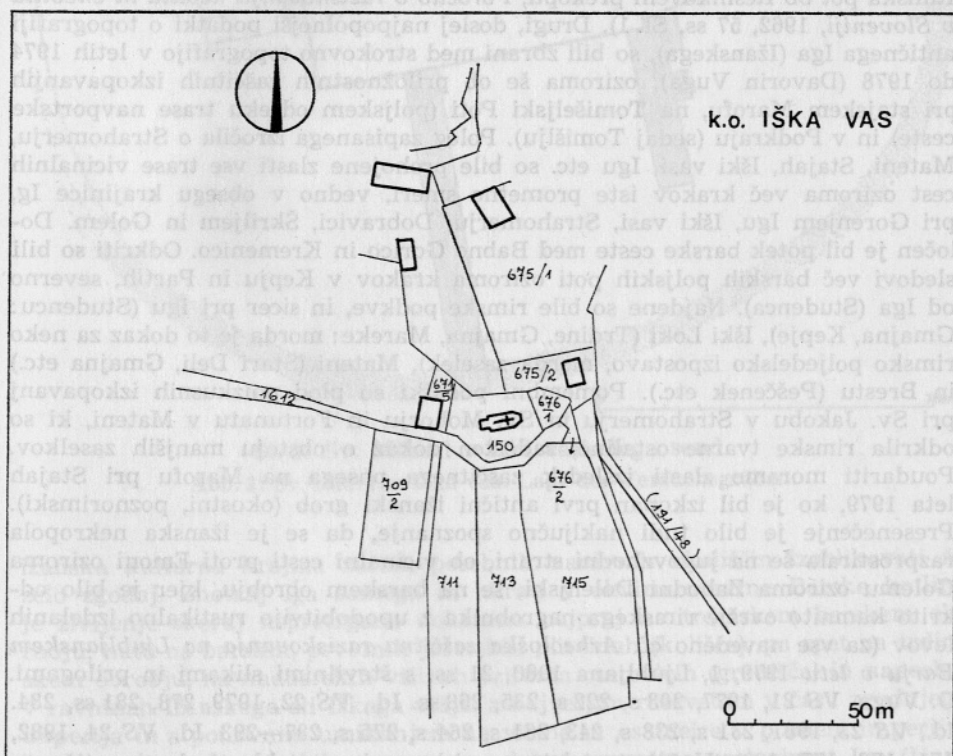
LEGENDA:

▲ posamezna najdba predmetov	■ ruševine antičnih profanih stavb
○ zakladna najdba novcev	▨ antični zidovi ali utrdbe
● posamezna najdba novcev	— antična cesta
◇ plani grobovi	--- domnevna antična cesta
□ plastični in napisni antični kamni	⚓ pristanišče

Sl. 1: Rimska najdišča na Igu (Ižanskem).

Abb. 1: Römische Fundorte auf Ig (Ižansko).

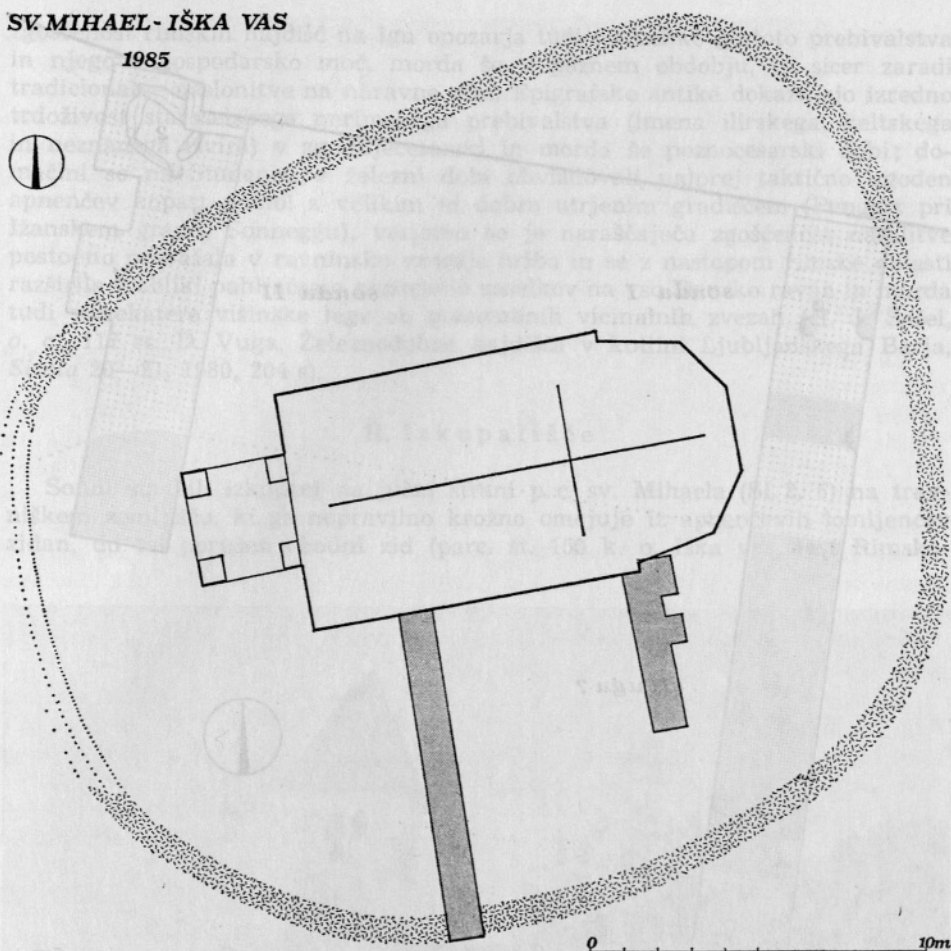
za katero se je zlasti v povojnem času uveljavila izpeljanka Ižansko, je bil topografsko raziskovan že od leta 1863 naprej, od prvih Müllnerjevih iskanj epigrafskega gradiva (o. c., 2 ss). Tako so že od druge polovice 19. stoletja znana rimska najdišča Studenec (sedanji Ig), Staje (Stari Dedec), Matena, Podkraj (sedaj del Tomišlja), Tomišelj, Strahomer, Iška vas in Golo (Sv. Marjeta pri Gorenjem Golem). V Barju med Babno Gorico in Kremenico je bila ob kopanju odvodnih jarkov — grabnov odkrita rimska močvirska cesta, sicer vicinalna, zgrajena na rešetju iz vodoravno položenih brun. Müllner je tudi ugotovil pozno-rimski kohortni (*sic!*) kastel pri Sv. Marjeti na Golem, v Iški vasi pa, na taktično pomembni višini ob vicinalni cesti proti Gorenjemu Igu in Rakitni, ruševine pravokotnega stolpa (o. c., 90; morebitno rimsko gradnjo bodo potrdila le izkopavanja). Stanje epigrafskih spomenikov na Igu je v letih pred II. svetovno vojno ugotavljal Balduin Saria; žal so mnogi spomeniki, ki jih je bil zapisal Müllner, že manjkali. Ob koncu petdesetih let je napisal razpravo o ižanskih epigrafskih antikah in obenem o rimski podobi Iga (Ižanskega) Jaro Šašel (cf. *Kronika* 7, 1959, 117 ss; objava novoodkritih epigrafskih spomenikov

S. 2: Sv. Mihael v Iški vasi: izsek katastrskega načrta.

Abb. 2: Sv. Mihael in Iška vas: Ausschnitt des Katasterplans.

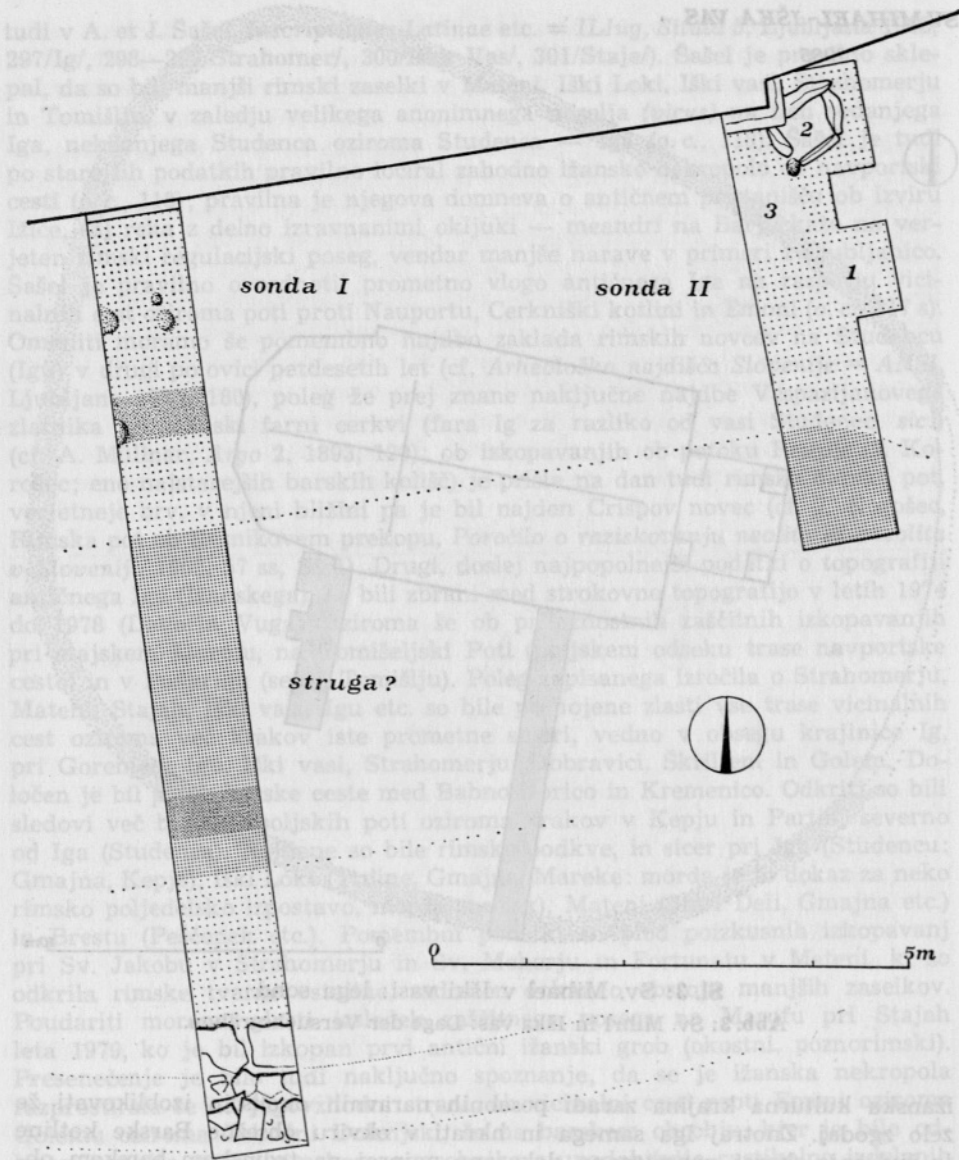
tudi v A. et J. Šašel, *Inscriptiones Latinae etc.* = *ILJug, Situla* 5, Ljubljana 1963, 297/Ig/, 298—299/Strahomer/, 300/Iška Vas/, 301/Staje/. Šašel je pravilno sklepal, da so bili manjši rimski zaselki v Mateni, Iški Loki, Iški vasi, Strahomerju in Tomišlju, v zaledju velikega anonimnega naselja (*vicus*) na tleh sedanjega Iga, nekdanjega Studenca oziroma Studenca — Iga (o. c., 118). Šašel je tudi po starejših podatkih pravilno lociral zahodno izansko nekropolo ob navportski cesti (o. c., 118); pravilna je njegova domneva o antičnem pristanišču ob izviru Ižice, saj reka z delno izravnanimi okljuki — meandri na Barju kaže na verjeten rimski regulacijski poseg, vendar manjše narave v primeri z Ljubljano. Šašel je pravilno ovrednotil prometno vlogo antičnega Iga na razpotju vicinalnih cest oziroma poti proti Nauportu, Cerkniški kotlini in Emoni (o. c., 117 s). Omeniti moramo še pomembno najdbo zaklada rimskih novcev na Studencu (Igu) v drugi polovici petdesetih let (cf. *Arheološka najdišča Slovenije* = *ANSI*, Ljubljana 1975, 180), poleg že prej znane naključne najdbe Vespazijanovega zlatnika pri izanski farni cerkvi (fara Ig za razliko od vasi Studenec, *sic!*) (cf. A. Müllner, *Argo* 2, 1893, 129); ob izkopavanjih ob potoku Resnik (J. Korošec; eno najstarejših barskih kolišč) je prišla na dan tudi rimska barska pot, verjetneje brv, v njeni bližini pa je bil najden Crispov novc (cf. J. Korošec, *Rimska pot ob Resnikovem prekopu, Poročilo o raziskovanju neolita in eneolita v Sloveniji*, 1962, 57 ss, Sl. 1). Drugi, doslej najpopolnejši podatki o topografiji antičnega Iga (Ižanskega), so bili zbrani med strokovno topografijo v letih 1974 do 1978 (Davorin Vuga), oziroma še ob priložnostnih zaščitnih izkopavanjih pri stajskem Marofu, na Tomišeljski Poti (poljskem odseku trase navportske ceste) in v Podkraju (sedaj Tomišlju). Poleg zapisanega izročila o Strahomerju, Mateni, Stajah, Iški vasi, Igu etc. so bile prehojene zlasti vse trase vicinalnih cest oziroma več krakov iste prometne smeri, vedno v obsegu krajinice Ig, pri Gorenjem Igu, Iški vasi, Strahomerju, Dobravici, Škriljem in Golem. Določeno je bil potek barske ceste med Babno Gorico in Kremenico. Odkriti so bili sledovi več barskih poljskih poti oziroma krakov v Kepju in Partih, severno od Iga (Studenca). Najdene so bile rimske podkve, in sicer pri Igu (Studencu: Gmajna, Kepje), Iški Loki (Trdine, Gmajna, Mareke: morda je to dokaz za neko rimsko poljedelsko izpostavo, morda zaselek), Mateni (Stari Deli, Gmajna etc.) in Brestu (Peščenek etc.). Pomembni podatki so plod poizkusnih izkopavanj pri Sv. Jakobu v Strahomerju in Sv. Mohorju in Fortunatu v Mateni, ki so odkrila rimske tvarne ostaline, zadosten dokaz o obstoju manjših zaselkov. Poudariti moramo zlasti izsledek zaščitnega posega na Marofu pri Stajah leta 1979, ko je bil izkopen prvi antični izanski grob (okostni, poznorimski). Presenečenje je bilo tudi naključno spoznanje, da se je izanska nekropola razprostirala še na jugovzhodni strani, ob vicinalni cesti proti Emoni oziroma Golemu oziroma Zahodni Dolenjski, še na barskem obrobju, kjer je bilo odkrito kamnito ovršje rimskega nagrobnika z upodobitvijo rustikalno izdelanih levov (za vse navedeno cf. *Arheološka zaščitna raziskovanja na Ljubljanskem Barju v letu* 1979, 1, Ljubljana 1980, 21 ss. s številnimi slikami in prilogami. D. Vuga, *VS* 21, 1977, 203 s, 222 s, 235, 268 ss. Id., *VS* 22, 1979, 278, 281 ss, 284. Id., *VS* 23, 1981, 231 s, 238 s, 243, 261 s, 264 s, 275 s, 287—293. Id., *VS* 24, 1982, 171, 173, 177, 180). Več kot stoletno raziskovanje preteklosti zlasti antičnega Iga je opozorilo na več pomembnih značilnosti. Predvsem gre pri Igu za tesno vpetost v dogajanje v Barski kotlini od mezolitika naprej, čeprav se je morala

Sl. 3: Sv. Mihael v Iški vasi: lega sond.

Abb. 3: Sv. Mihrl in Iška vas: Lage der Versuchsgräben.

ižanska kulturna krajina zaradi posebnih naravnih okoliščin izoblikovati že zelo zgodaj. Znotraj Iga samega in hkrati v okviru obsežne Barske kotline je življenje skoraj nepretrgano dokazano najprej na trdinskem barskem obrobju, nato na barskih, prvotnih jezerskih plitvinah (kolišča), pa spet na trdinskem obrobju, na nadbarskih višinah oziroma osamelcih (gradišča) in naposled v ravninah Ižanskega ali Iškega vršja, z največjim razcvetom v času zgodnjega imperija in s ponovnim umikanjem na višine in osamelce v poznem imperiju. Izredno pomembna je bila sorazmerno dobra prometna prehodnost Iga (Ižanskega), kar je v poznorimski dobi nujno zahtevalo prilagoditve strateškemu sistemu *Claustra* z odsekom dolgih zapornih zidov pri Rakitni in Robu. Velika

Sl. 4: Sv. Mihael v Iški vasi: detalj lege sond na južni strani romanske cerkvice.
 Abb. 4: Sv. Mihael in Iška vas: Detail der Lage der Versuchsgräben an der Südseite des romanischen Kirchleins.

zgoščenost rimskih najdišč na Igu opozarja tudi na veliko gostoto prebivalstva in njegovo gospodarsko moč, morda še v poznem obdobju, in sicer zaradi tradicionalne naslonitve na naravne vire. Epigrafske antike dokazujejo izredno trdoživost staroselskega nerimskega prebivalstva (imena ilirskega, keltskega in neznanega izvira) v zgodnjecesarški in morda še poznocesarski dobi; domačini so na Studencu v železni dobi obvladovali najprej taktično ugoden apnenčev kopast pomol z velikim in dobro utrjenim gradiščem (Pungert pri Ižanskem gradu, Sonneggu), verjetno se je naraščajoča zgoščenost naselitve postopno prenašala v ravninsko vznožje hriba in se z nastopom rimske oblasti razširila v obliki pahljačasto razsejanih zaselkov na vso Ižansko raván in morda tudi v nekatere višinske lege ob pomembnih vicinalnih zvezah (cf. J. Šašel, o. c., 117 ss. D. Vuga, Železnodobna najdišča v kotlini Ljubljanskega Barja, *Situla* 20—21, 1980, 204 s).

II. Izkopališče

Sondi sta bili izkopani na južni strani p. c. sv. Mihaela (Sl. 2, 5) na travniškem zemljišču, ki ga nepravilno krožno omejuje iz apnenčevih lomljencev zidan, do tal porušen obodni zid (parc. št. 150 k. o. Iška vas, last Rimsko-

Sl. 5: Sv. Mihael v Iški vasi: pogled z juga.

Abb. 5: Sv. Mihael in Iška vas: Blick von Süden.

katoliškega župnijstva Ig). Sonda 1 je bila dolga 10 m in široka 1 m. Segala je od južnega zidu cerkvene ladje (kjer je bila 2,5 m oddaljena od jugozahodnega cerkvenega vogala) do vrha ruševin obodnega obzidja, ki obkroža cerkev. Njen odklon od severa je bil 173°. Sonda 2 je bila dolga 5 m in široka 1 m z dvema majhnima dodatnima razširitvama. Segala je od stika med južno steno ladje in prezbitერიjem proti jugu. Njen odklon od severa je bil 169°. Višina nič pri meritvah globin je bil vrh jugozahodnega vogala podzida jugozahodnega podpornika cerkvenega zvonika (sl. 3).

Sonda 1

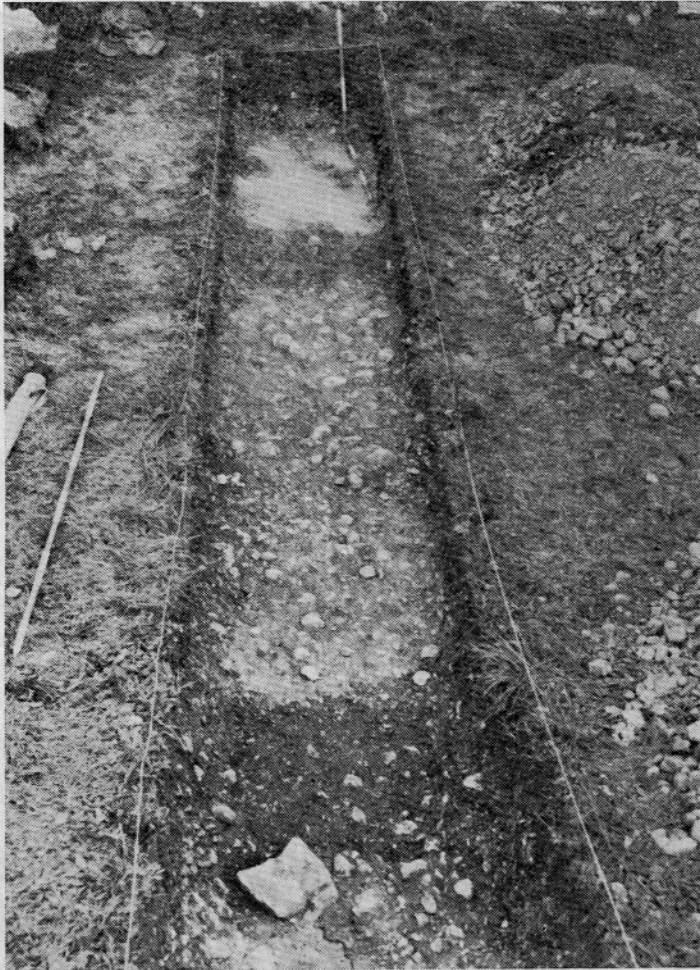
Zahodni prerez (Sl. 9). Dno prereza je rečni prod, ki je v južnem delu pri cerkvenem obzidju iz večjih prodnikov. V srednjem delu prereza sega vanj velika poglobitev, ki ni bila v celoti odkopana. Njeno raziskano dno sega najmanj 1,3 m globoko od ruše. Zapolnjena je s plastjo zemeljnega proda. Ta leži na čistem prodju vse do severnega roba izkopa. Na vrhu prereza je plast zemlje. V severnem delu prereza segata skozi plast zemljenega proda dva vkopa v najnižjo plast čistega proda. V južnem delu prereza je še en tak vkop. Vsi so zapolnjeni s temno zemljo. Največ plasti je v južnem delu prereza na severni strani cerkvenega obzidja. Tu je nad plastjo zemljenega proda vložek ilovnate zemlje, plast proda, črna zemlja, plast malte in površinska zemlja, ki pokriva večino ostankov obodnega obzidja, ki je bilo sezidano iz velikih, delno obdelanih skal in malte.

Dno izkopa (Sl. 4, 6). Dno izkopa je rečni prod. Na jugu ga zaključujeta dve veliki skali, ki sta temelj cerkvenega obzidja. Kamni, ki ga sestavljajo, kažejo dve čeli, kar kaže, da je bil verjetno grajen dvakrat. V severnem delu dna izkopa je nekaj jam za stojke in ožji prečni jarek, ki je imel poševne stene in je bil le plitvo vkopan v prod. Ob zahodnem prerezu je imel na dnu okroglo vdolbino. V srednjem delu dna izkopa je bil velik jarek. V zgornjo površino njegovega južnega dela je bil vkopan ozek prečni jarek, v katerem so bili tudi drobcji oglja in odlomki lončenine. Med to je značilna najdba odlomka ustja lonca iz konca 15. stoletja (T. 1: 2).

Sonda 2

Zahodni prerez (Sl. 9). Dno prereza je rečni prod. V južnem delu je vanj vkopan jarek, ki je zapolnjen z zemljenoilovnatim gruščem. V severnem delu prereza je v prod 10 cm globoko vkopana jama groba 3. Zapolnjena je s črno gruščnato zemljo. Nad grobom je ruševinska plast iz številnih kamnov, med katerimi je tudi kamnita plošča, kakršne so bile uporabljene pri grobu 2. V ruševini so deli človeškega okostja in železen žebelj. Ruševinska plast je izrazita od južnega roba groba in sega proti severu, pod temelj cerkvene ladje. Zgornji del celotnega prereza je črnorjava peščena zemlja.

Dno izkopa (Sl. 4, 9). Dno izkopa je rečni prod. V južnem delu je vanj vkopan severni rob jarka, v severni polovici grobni jami grobov 1 in 3. V severnem delu je nanj postavljena grobna skrinja groba 2. Med groboma 2 in 3 je jama za stojko.

Sl. 6: Sv. Mihael v Iški vasi: sonda 1 z juga.

Abb. 6: Sv. Mihael in Iška vas: der Versuchgraben von Süden.

Plasti

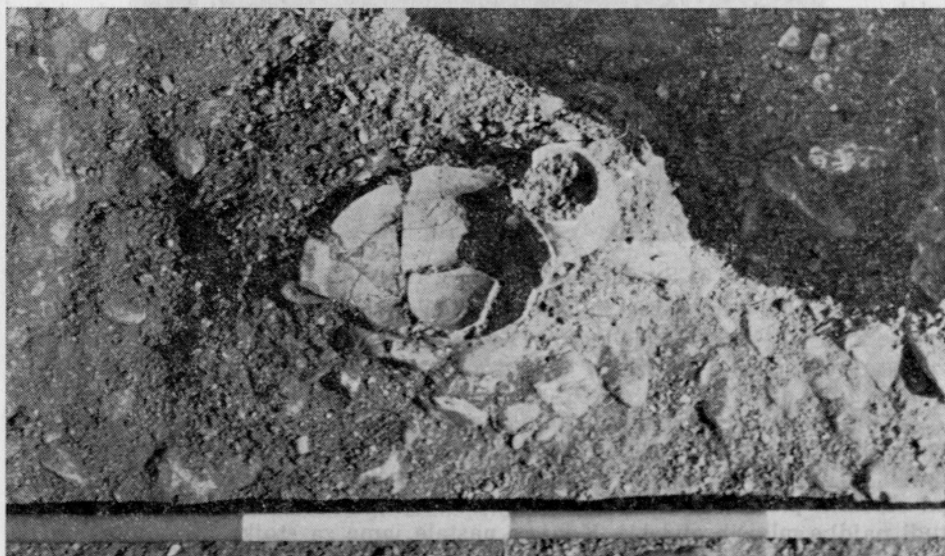
Veliki jarek, ki poteka čez sondo 1 in čez južni del sonde 2, je kot vdolbina na zemljišču viden celo na površini (Sl. 4). Nastal je verjetno v antičnem obdobju, saj so bili v polnilu v sondi 1 kosci malte in žgane ilovice, v sondi 2 pa odlomki prazgodovinske in antične lončenine. Plast, ki ga pokriva, vsebuje tudi najdbe mlajših obdobj. Kdaj so nastale jame za stojke in manjša prečna jarka, ni mogoče natančno povedati. Za južni jarek v sondi 1 je verjetno, da je nastal v 15. stoletju. V času po nastanku odkritih treh antičnih grobov je bil prostor daleč naokoli in vsaj delno tudi pod sedanjo cerkvijo prekopan.

Tedaj so bili bolj alj manj poškodovani odkriti trije antični grobovi in najmanj en okostni grob, za katerega ni mogoče določiti prvotne lege. Na prekopano plast je bila postavljena sedanja cerkev, katere ladja izvira še iz romanike in ki jo pisani viri omenjajo že leta 1353. Prezbitერიj je mlajši od ladje, saj je prizidan čez njen temelj.

O tem, kako daleč so v prekopani ruševinski plasti raztreseni posamezni predmeti, govori nekaj stvarnih podatkov. Del lonca iz groba 2 (T. 3: 5), ki je bil sestavljen z drugimi deli, je bil najden nad grobom 1. Ustje lonca (T. 1: 10), ki je bilo najdeno nad grobom 3, se po izdelavi ujema z loncem iz groba 2 (T. 3: 4). Spodnji del lončka iz groba 2 (T. 3: 8) se po obliki in velikosti ujema z ustjem iz groba 1 (T. 2: 5). Ustje lončka iz groba 3 (T. 2: 8) se po obliki in velikosti povsem ujema z odlomkom, ki je bil najden v južnem delu sonde 1. Posamezni, nekoč celi predmeti so bil torej razbiti in razmetani tudi več metrov vsaksebi. Za prvotne grobne celote imamo zato lahko le skupke skoraj v celoti ohranjenih posod, nikakor pa ne vseh predmetov, ki smo jih našli v obsegu groba.

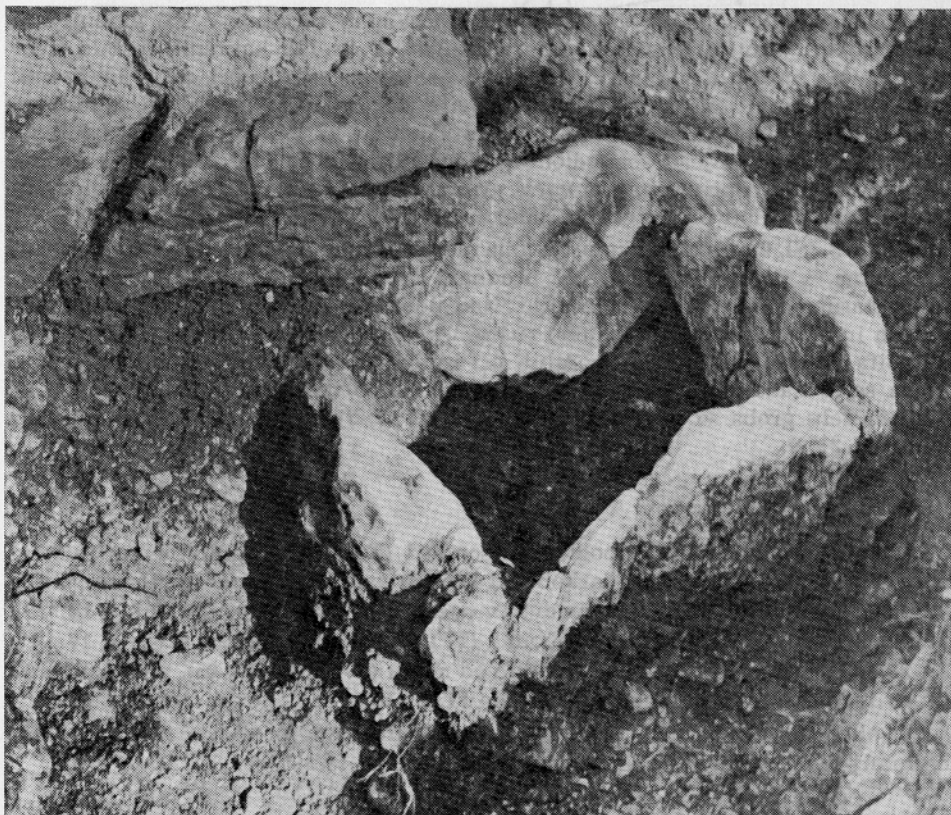
Grobovi

Grob 1 (Sl. 7, 9). Grobna jama je bila kvadratna, z močno zaobljenimi vogali. Premer je bil približno 60 cm. Na kraju, kjer je bil grob, prodnata osnova pada, zato je bila grobna jama vkopana v prod le nekaj cm na severni strani. Na dnu jame je bilo nekoli več prodnikov kot v siceršnji osnovi, vendar ne bi bilo mogoče trditi, da gre za umetno narejeno podlogo. Nad prodniki je bil 1 cm

Sl. 7: Sv. Mihael v Iški vasi: grob 1 (del pridatkov) z zahoda.

Abb. 7: Sv. Mihael in Iška vas: Grab 1 (ein Teil der Beigaben) von Westen.

Sl. 8: Sv. Mihael v Iški vasi: grob 2 z juga.

Abb. 8: Sv. Mihael in Iška vas: Grab 2 von Süden.

zemlje, na tej pa so bile položene posode. V zasutju so bili drobcji oglja in žganih kosti. Zgornji del groba je poškodovala premetana ruševinska plast, ki pa je v prerezu ni bilo mogoče ločiti od prvotnega zasutja groba. V zahodnem vogalu groba je bil lonec (T. 2: 4). Na dnu zahodne polovice je bil krožnik (T. 2: 3), v vzhodni polovici pa dvoročajna skodela (T. 2: 2) in lonček (T. 2: 1). Ostanki oljenke (T. 2: 6) so bili sredi groba, na meji s prekopano ruševinsko plastjo. Ustje lončka (T. 2: 5), ki verjetno izvira iz groba 2, je bilo najdeno v zahodni polovici groba.

Grob 2 (Sl. 8, 9). Grobna jama je bila kvadratna. Njen premer je bil 60 cm, obložena je bila s štirimi pravokotno postavljenimi apnenčevimi ploščami. Te so slonele na rjavi peščeni zemlji, tako da grob ni segal do prodnatih tal, ampak se je začel tik nad njimi. Plast jalove peščene zemlje je bila v notranjosti groba debela nekaj centimetrov. To je bilo dno groba. Na njem je bila v zahodni polovici groba plast stlačenih črepinj različnih posod. V vzhodni polovici jih

ni bilo, verjetno zato, ker je bil grob tu prekopan do dna. V isti globini kot plast črepij je bil najden tudi železen žebelj (T. 3: 12), kakršnih je bilo sicer vse polno v ruševinski plasti. V zasutju groba so bili drobcji oglja in žganih kosti ter odlomki lončenine od prazgodovine do srednjega veka. Na zahodnem vogalu groba sloni velika klesana kamnita klada, ki je temelj jugovzhodnega vogala cerkvene ladje. Vseh odlomkov lončenine, ki je bila najdena v grobu, gotovo ne smemo pripisovati prvotni grobni celoti. Tej bi lahko pripadale vsaj razmeroma v celoti ohranjene posode.

Grob 3 (Sl. 9). Grobna jama je bila verjetno (zahodni rob ni bil odkopan) kvadratna, s premerom 80 cm. V prodnata tla je bila vkopana 10 cm. Ta del je bil zasut s črno gruščnato zemljo. Nad površino prodnate plasti je bil grob uničen in nato pokrit s premetano ruševinsko plastjo. V tej je bila nad grobom kamnita plošča, kakršne so uporabili pri izdelavi groba 2. Severovzhodni vogal groba se je nadaljeval s plitvo vdolbino, verjetno jamo za stojko. V nedotaknjenem delu groba so bile črepije skodele (T. 2: 7) in lončka (T. 2: 8) oziroma lonca (T. 2: 9).

Predmeti izven grobov

Ti so bili najdeni v prvi poglobitvi sonde 1 (T. 1: 3, 5, 7—8), njenem južnem delu (T. 1: 1, 4), nad velikim jarkom (T. 1: 6) in v južnem malem prečnem jarku (T. 1: 2). Več najdb je bilo v sondi 2 v njeni prvi poglobitvi (T. 1: 11—12, 22), južni tretjini (T. 1: 1, 19), nad grobom 1 (T. 1: 24), nad grobom 2 (T. 1: 9, 17—18, 23, 28), ob njem (T. 1: 20—21), vzhodno od njega (T. 1: 15—16, 25), nad grobom 3 (T. 1: 10, 26—27) in pri zasipanju sonde (T. 1: 14).

V obeh sondah je bilo tudi nekaj živalskih kosti, predvsem drobnice, ter najmanj dveh svinj in enega goveda.

III. Gradivo¹

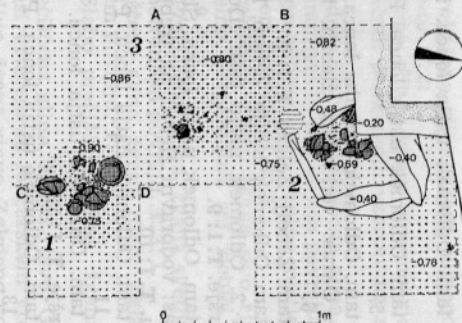
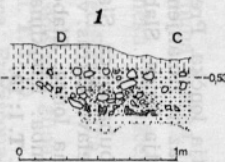
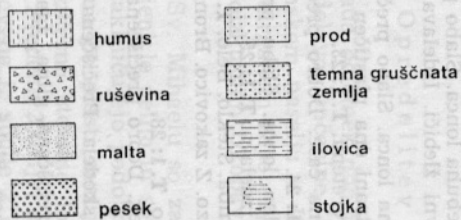
1. Sonda 1. Odlomki lonca. Dobro prečiščena glina, žgana svetlo rjavo. Zglajeno površje. T. 1: 1.

2. Prav tam. Odlomek ustja lonca. Prečiščena glina, žgana rdeče. Zglajeno površje. T. 1: 2.

3. Prav tam. Odlomek ustja lonca. Slabo prečiščena glina, žgana sivo rjavo. Zglajeno površje. Izdelava na počasni vrtečem se lončarskem vretenu. T. 1: 3.

Sl. 9: Sv. Mihael v Iški vasi: zahodni presek sonde 1 (zgoraj); detajl vzhodnega preseka sonde 2 z grobom 1 (v sredini); zahodni presek sonde 2 z grobom 3 (spodaj levo); tloris severnega dela sonde 2 z grobovi 1 do 3 (spodaj desno).

Abb. 9: Sv. Mihael in Iška vas: Westquerschnitt des Versuchsgrabens 1 (oben); Detail des Ostquerschnitts des Versuchsgrabens 2 mit Grab 1 (in der Mitte); Westquerschnitt des Versuchsgrabens 2 mit Grab 3 (unten links); Grundriß des Nordteils des Versuchsgrabens 2 mit Grab 3 (unten links); Grundriß des Nordteils des Versuchsgrabens 2 mit den Gräbern 1 bis 3 (unten rechts).

4. Prav tam. Odlomek ustja lonca. Prečiščena glina, žgana sivo. Zglajeno površje. **T. 1: 4.**
5. Prav tam. Odlomek ustja lonca. Prečiščena glina, žgana svetlo rjavo. Grobo površje. **T. 1: 5.**
6. Prav tam. Odlomek trebuha lonca. Prečiščena glina, žgana temno sivo. Zglajeno površje. Okras: vodoravni žlebiči. Izdelava na počasi vrtečem se lončarskem vretenu. **T. 1: 6.**
7. Prav tam. Žebelj. Železo. **T. 1: 7.**
8. Prav tam. Odlomek žeblja. Železo. **T. 1: 8.**
9. Sonda 2. Odlomek ustja čaše. Dobro prečiščena glina, žgana svetlo rdeče. Zglajeno površje. **T. 1: 9.**
10. Prav tam. Odlomek ustja lonca. Slabo prečiščena glina, žgana rjavo. Zglajeno površje. Okras: vodoravni žlebiči na trebuhu. Izdelava na počasi vrtečem se lončarskem vretenu. **T. 1: 10.**
11. Prav tam. Odlomek ustja lonca. Prečiščena glina, žgana temno sivo. Zglajeno površje. **T. 1: 11.**
12. Prav tam. Odlomek ustja lonca. Slabo prečiščena glina, žgana sivo rjavo. Zglajeno površje. **T. 1: 12.**
13. Prav tam. Odlomek ustja lonca. Prečiščena glina, žgana sivo rjavo. Zglajeno površje. **T. 1: 13.**
14. Prav tam. Odlomek ustja lonca. Prečiščena glina, žgana sivo rjavo. Zglajeno površje. **T. 1: 14.**
15. Prav tam. Odlomek ustja lončka. Dobro prečiščena glina, žgana svetlo rdeče. Zglajeno površje. **T. 1: 15.**
16. Prav tam. Odlomek ustja lončka. Prečiščena glina, žgana svetlo rdeče. Zglajeno površje. Temno rdeč premaz na zunanjem površju. **T. 1: 16.**
17. Prav tam. Odlomek ustja lonca. Slabo prečiščena glina, žgana svetlo rjavo. Zglajeno površje. **T. 1: 17.**
18. Prav tam. Odlomek trebuha lonca. Slabo prečiščena glina, žgana svetlo rjavo. Grobo površje. Prostoročna izdelava. Okras: valovnica. **T. 1: 18.**
19. Prav tam. Odlomek dna lonca. Slabo prečiščena glina, žgana svetlo rjavo. Dobro zglajeno površje. Opomba: izboklina sredi vzporednih krogov, nastala ob vrtenju na lončarskem vretenu. **T. 1: 19.**
20. Prav tam. Odlomek trebuha lonca. Prečiščena glina, žgana temno sivo. Grobo površje. Okras: vodoravna žlebiča, vmes niz latvičastih vdolbinic. **T. 1: 20.**
21. Prav tam. Odlomek trebuha lonca. Prečiščena glina, žgana sivo rjavo. Zglajeno na lončarskem vretenu. **T. 1: 21.**
22. Prav tam. Odlomek trebuha lonca. Slabo prečiščena glina, žgana rjavo. Zglajeno površje. Okras: vodoravni žlebiči. Izdelava na počasi vrtečem se lončarskem vretenu. **T. 1: 22.**
23. Prav tam. Odlomek dna lonca. Slabo prečiščena glina, žgana rjavo. Zglajeno površje. Okras: na zunanji strani dna plastičen krog, iz sredine žarki. Izdelava na počasi vrtečem se lončarskem vretenu. **T. 1: 23.**
24. Prav tam. Odlomek dna čaše. Dobro prečiščena glina, žgana sivo. Zglajeno površje, temno siv premaz. **T. 1: 24.**
25. Prav tam. Odlomek dna lonca. Slabo prečiščena glina, žgana rjavo rdeče. Zglajeno površje. Prostoročna izdelava. **T. 1: 25.**
26. Prav tam. Odlomek gumba. Steklo. Belo. **T. 1: 26.**
27. Prav tam. Silo (?). Železo. Z zakovico. Bron. S ploščkom na koncu držaja. Bron. **T. 1: 27.**
28. Prav tam. Žebelj. Železo. **T. 1: 28.**
29. Sonda 2. grob 1. Lonček. Dobro prečiščena glina, žgana svetlo rumeno. Zglajeno površje. **T. 2: 1.**
30. Prav tam. Dvoročajna skodela. Prečiščena glina, žgana svetlo rdeče. Zglajeno površje. **T. 2: 2.**
31. Prav tam. Krožnik. Prečiščena glina, žgana svetlo rdeče. Zglajeno površje. **T. 2: 3.**
32. Prav tam. Odlomki lonca. Slabo prečiščena glina, žgana sivo rjavo. Zglajeno površje. Okras: vodoravni žlebiči. **T. 2: 4.**

33. Prav tam. Odlomek ustja lončka. Prečiščena glina, žgana rumeno rjavo. Zglajeno površje. Okras: vodoravna rebra na vratu. **T. 2: 5.**
34. Prav tam. Odlomki oljenke. Prečiščena glina, žgana rumeno rjavo. Zglajeno površje. Okras: zunanji krog z nizom plastičnih podkvastih vzorcev na zgornji strani. **T. 2: 6.**
35. Sonda 2, grob 3. Odlomek ustja skodele. Dobro prečiščena glina, žgana rdeče. Zglajeno površje. Temno rdeč premaz na zunanjem in notranjem površju. **T. 2: 7.**
36. Prav tam. Odlomek lončka. Dobro prečiščena glina, žgana svetlo rdeče. Zglajeno površje. Temno rdeč premaz na zunanjem površju. **T. 2: 8.**
37. Prav tam. Odlomki lonca. Slabo prečiščena glina, žgana sivo rjavo. Zglajeno površje. Okras: vodoravni in poševni (delno prepletajoči se) žlebiči. Izdelava na počasi vrtečem se lončarskem vretenu. **T. 2: 9.**
38. Sonda 2, grob 2. Odlomek skodele. Prečiščena glina, žgana svetlo rdeče. Zglajeno površje. Rumeno zelen lošč, zrnat, na notranjem površju. **T. 3: 1.**
39. Prav tam. Odlomek skodelice. Prečiščena glina, žgana rdeče. Zglajeno površje. Zelenorumen drobno zrnat lošč, na notranjem površju. **T. 3: 2.**
40. Prav tam. Odlomek ustja lonca. Slabo prečiščena glina, žgana sivo rjavo. Zglajeno površje. **T. 3: 3.**
41. Prav tam. Odlomki lonca. Slabo prečiščena glina, žgana rjavo. Grobo površje. Okras: vodoravni žlebiči. Izdelava na počasi vrtečem se lončarskem vretenu. **T. 3: 4.**
42. Prav tam. Lonec. Slabo prečiščena glina, žgana rjavo. Zglajeno površje. Opomba: vodoravni žlebiči na notranjem površju trebuha, nastali ob vrtenju na vretenu. Izdelava na počasi vrtečem se lončarskem vretenu. **T. 3: 5.**
43. Prav tam. Odlomek dna in trebuha lončka. Prečiščena glina, žgana rdeče. Zglajeno površje. **T. 3: 6.**
44. Prav tam. Odlomek dna in trebuha lončka. Dobro prečiščena glina, žgana rumeno rdeče. Zglajeno površje. **T. 3: 7.**
45. Prav tam. Odlomek trebuha lončka. Prečiščena glina, žgana rumeno rdeče. Zglajeno površje. **T. 3: 8.**
46. Prav tam. Odlomek lonca (?). Prečiščena glina, žgana rumeno rjavo. Zglajeno površje. **T. 3: 9.**
47. Prav tam. Odlomek lonca (?). Prečiščena glina, žgana rumeno rjavo. Zglajeno površje. Okras: globoki vodoravni žlebiči. **T. 3: 10.**
48. Prav tam. Odlomek trebuha lonca. Prečiščena glina, žgana sivo rjavo. Zglajeno površje. Opomba: metličasti potegi na notranjem površju, nastali ob vrtenju na vretenu. Izdelava na počasi vrtečem se lončarskem vretenu. **T. 3: 11.**
49. Prav tam. Žebelj. Železo. **T. 3: 12.**

IV. Opredelitev

Prazgodovinskemu času pripada odlomek dna lonca (**T. 1: 25**). Gre za značilno grobo, a vendar trdno izdelavo lončenine, ki jo poznamo na barskem obrobju, zlasti na velikem trdinskem naselju v Iški Loki, pa tudi v Mateni. Pripadnost bronasti dobi v nepretrganem zaporedju od zgodnje do pozne bronzaste dobe je bila dokazana s poizkusnim izkopavanjem v Iški Loki na ledini Gmajna leta 1983.²

Med rimskim gradivom pri Sv. Mihaelu so zanimive predvsem najdbe iz žganih grobov, čeprav so ohranjeni le delno in so bili najverjetneje načeti že pred mnogimi stoletji. Vendar zaključujejo podobo rimskega vaškega grobišča tudi naključne najdbe, raztresene po plasti zemlje pod rušo oziroma po nasutju nad grobovi. Izmed sorazmerno številne lončenine izstopajo predvsem lonci. Najdeni so bili v grobovih 1 (eden), 2 (trije) in 3 (eden); en odlomek lonca izvira iz sonde 1, devet odlomkov pa iz sonde 2 oziroma dva iz groba 2. Pri grobnih pridevkih na **T. 2: 4** (grob 1), **2: 9** (grob 3) in **3: 4—5** (grob 2) gre za

domačo lončenino, ki vleče tradicijo vse od poznoželeznodobnih krajevnih lončarskih delavnic naprej. Medtem ko ima lonec iz groba 1 še značilno obliko prisekanega dvojnega stožca in se navezuje, npr., na vzporednice iz grobov 239 in 250 na severnem emonskem grobišču (2. stoletje) oziroma iz groba 653 na delu severnega emonskega grobišča med Trdinovo in Tavčarjevo ulico (Hadrijanov čas),³ gre v drugih primerih za jajčastoovalen trebuh in za 3., morda celo že 4. stoletje.⁴ Seveda je mogoče, da gre v nekaterih primerih (npr. **T. 1:** 11—12, 14, 17, 19, 22—23) za še poznejši čas, najverjetneje za obdobje Poznega cesarstva oziroma za čas t. i. barbarizirane antike, ki sovпада z velikim preseljevanjem narodov.⁵ Prav tako številni med iškavarskim gradivom so lončki.⁶ Izvirajo iz grobov 1 (dva), 3 (eden) in 2 (štirje); dva odlomka lončkov sta bila najdena še v sondi 2. Lončka na **T. 2:** 1 in 2: 8 imata vzporednici v emonskem gradivu z območja severnega grobišča ob Celejanski cesti in sodita v sredino 2. stoletja. Zaradi kroglastoovalne oblike naj bi bila domač izdelk emonskih lončarskih officin.⁷ Drugi primeri lončkov pri Sv. Mihaelu so ohranjeni le v odlomkih in njihove resnične oblike ni mogoče določiti kljub delni rekonstrukciji. Nasprotno je zelo redka najdba na iškavarskem grobišču dvo-ročajna skodela (grob 1; **T. 2:** 2). Takšne posode, verjetno uvožene z italškega prostora, so redke tudi v Emoni, in to kljub živahnemu trgovinskemu utripu. Osamljena vzporednica iškavarski skodeli je znana z novejših izkopavanj severnoemonske nekropole, in sicer iz groba 927; oljenka FORTIS (tip Loeschke IX) jo datira v konec 1. stoletja.⁸ Tudi med gradivom s starejših izkopavanj emonskih grobišč poznamo primer dvo-ročajne skodele, žal grobna celota ni več ohranjena.⁹ Čaša je bila v Iški vasi najdena ena sama, in sicer kot odlomek v sondi 2 (**T. 1:** 9), vendar je le možna rekonstrukcija njenega odebeljenega pasastega, poševno navzdol prisekanega ustja. Po valjastem vratu sodeč in po emonskih vzporednicah sodi v drugo polovico 2. stoletja.¹⁰ Verjetno se uvršča med čaše tudi odlomek dna posode na **T. 1:** 24, ki bi jo lahko glede na emonske vzporednice postavili še v drugo polovico 1. stoletja, torej med zgodnejše najdbe pri Sv. Mihaelu.¹¹ Krožnik je bil najden na iškavarskem grobišču prav tako en sam, in sicer v grobu 1 (**T. 2:** 3). Vzporednico poznamo v severnoemonski nekropoli, npr. v grobu 65. Takši krožniki z odebeljenim in nekoliko uvihanim ustjem sodijo v drugo polovico 1. stoletja.¹² Skodele so bile v Iški Vasi najdene tri, in sicer ena v grobu 3 (**T. 2:** 7), dve pa v grobu 2 (**T. 3:** 1—2). Gre za dokaj pogosto vrsto lončenine, ki so jo pridajali rajnim v severni emonski nekropoli. Skodela na **T. 2:** 7 sodi med različice z izvihanim ustjem in ima med gradivom z novejših izkopavanj vzporednico npr. v grobu 46 (druga polovica 1. stoletja).¹³ Med gradivom starejših izkopavanj je znan primer podobne skodele, okrašen na ustju z viticami in grozdi; izkopan je bil v grobu 914 na že prej omenjenem delu severnega emonskega grobišča — med Trdinovo in Tavčarjevo ulico.¹⁴ Skodeli na **T. 3:** 1—2 med emonskim grobnim gradivom presenetljivo nimata vzporednic. Zato pomeni zelo dobro vzporednico večji iškavarski skodeli posoda približno enake velikosti iz groba 2 v Regerči vasi pri Novem mestu, ki je datirana z Licinijevim novcem; podobno kot iškavarska skodela je tudi posoda iz Regerče vasi na notranji strani loščena, in sicer v olivnozeleni barvi.¹⁵ Torej lahko pripišemo prvi četrtini 4. stoletja tudi skodelico na **T. 3:** 2 (zaradi iste grobne celote). Zaradi podobne oblike širokega,

le rahlo navznoter nagnjenega ustja in svetlo zelenega lošča na notranji strani je potrebno omeniti kot daljno vzporedico obema poznima iškavarskima skodelama tudi krožniku podobno skodelo iz groba 1 na Marofu v Stajah pri Igu, vendar gre že za poznejši čas od sredine do druge polovice 4. stoletja, kar potrjuje tudi skeletna narava pokopa samega.¹⁶

Na podlagi vseh naštetih vzporednic je mogoče tudi časovno opredeliti iškavarske rimske grobove. Za grob 1, sicer povsem neugledne zasnove, glede na boljšo lončenino ustreza čas konca 1. stoletja, čeprav bi po manj značilnem domačem loncu smeli dopuščati čas pokopa do prve polovice 2. stoletja. Grob 3 bi lahko sodil zaradi skodele in lončka v drugo polovico 1. oziroma v sredino 2. stoletja, vendar ni izključeno, da je zaradi jajčastoovalnega trebušastega lonca z izvihanim ustjem precej mlajši, morda iz 3. ali še celo s konca 3. stoletja. Takšna časovna raznolikost posameznih pridevkov je razložljiva po eni strani z verjetno dolgotrajno uporabo ali hranjenjem posameznih boljših primerov lončenine, po drugi strani pa je zaradi delne stare prekapanosti prostora grobišča možno, da so pridevki v nekaterih grobovih pomešani. Grob 2 z zanimivo kamnito konstrukcijo, ki ga neposredno povezuje z dolenjskim podeželjem, npr. Vrhom pri Križu in Dolenjim Poljem,¹⁷ nasprotno vsebuje dovolj tehtnih dokazov, da ga lahko postavimo v začetek 4. stoletja ali še natančneje v prvo četrtino. Kot redek primer moramo omeniti poznorimsko oljenko starokrščanskega značaja, ki je bila najdena v zemljenem nasutju nad načetim grobom 1 in bi sicer lahko pripadala temu pokopu, vendar je možno, da izvira iz nekega bližnjega okostnega groba, kar bi potrjevale tudi najdbe razlomljenih človeških kosti v sondi 2. Oljenka ima oblikovno vzporednico npr. v primeru iz groba 214 na severni emonski nekropoli, ki ima novec Trajana Decija, vendar glede na pridevke sodi v 4. stoletje.¹⁸

V staroslovansko dobo spadata odlomek ustja in odlomek ostenja lonca. Glini, iz katere sta narejena, je kot pustilo primešan grobozrnat pesek. Ustje (T. 1: 3) je zglajeno na počasi vrtečem se lončarskem vretenu in ima le rahlo poudarjen zgornji rob. Po obliki in izdelavi se ujema z lončenino, ki je bila odkrita v staroslovanski naselbini na Pristavi pri Bledu. Ustja takih preprostih oblik se pojavljajo že pri lončenini starejšega gradiščnega obdobja, najpogostejša so v srednjegradiščnem obdobju, posamično pa se pojavljajo tudi pozneje. Takim ustjem pripada okras z valovnico, običajno večkratno, glavničast okras in linearni pas.¹⁹ Glavničenje in valovnico vidimo na drugem odlomku, odlomku ostenja lonca (T. 1: 18), ki se po izdelavi in okrasu ujema s časom ustja. Enaki ustji najdemo, npr., tudi na grobišču Gusen v Gornji Avstriji,²⁰ ki ni mlajše od začetka 9. stoletja. Oblikovne in časovne razdelitve staroslovanske lončenine v Sloveniji še nimamo, pa tudi sicer je tvegano točneje časovno opredeljevati posamezne odlomke posodja. Kljub temu verjetno ne bomo zgrešili resnice, če obravnavana odlomka postavimo v 8. do 9. stoletje.

Več odlomkov loncev se je ohranilo iz visokega in poznega srednjega veka (T. 1: 1—2, 4—5, 11, 13—14, 20). Najštevilnejši so deli ustij, ki so okrašena s trojnim rebrom na zunanji strani (T. 1: 2, 5, 14), kjer je tako delitev slutiti (T. 1: 1) ali pa so rebra celo že štiri (T. 1: 13). Ustja s trojno narebritvijo na zunanji strani so prevladujoča v drugi polovici 15. stoletja, kar se je lepo izkazalo, npr., pri protiturškem taboru Gradišče pri Goleku.²¹ Starejši bi bil

odlomek ustja, ki je podoben nekaterim odlomkom s Figožarja nad Lemberkom pri Šmarju, kjer je težišče najdb na 12. in 13. stoletju.²² Ta odlomek verjetno pripada času gradnje romanske stavbe sv. Mihaela, lončenina druge polovice 15. stoletja pa verjetno času gradnje gotskega prezbiterijskega.

V. Zaključek

Poizkusno izkopavanje pri Sv. Mihaelu v Iški vasi je ponovno dokazalo dolgotrajno zaporedno poselitev izanskega prostora. Bronastodobna navzočnost je očitno povezana s pomembno staro medpokrajinsko povezavo čez Rakitno in Bloško planoto z osrednjo Notranjsko in morjem. Na podlagi te prve dokazane prazgodovinske naselitve globljega zaledja Iga so verjetno zaživel tudi poznokeltskodobni in zgodnjecesarški zaselki. Poznolatensko navzočnost kaže v tvarnem oziru za zdaj le naključna najdba fibule z vhoda v sotesko Iške (Iški Vintgar), nekje z območja bližnje vasi Iška (cf. D. Vuga, *Situla* 20—21, 1980, 201, Sl. 1: 18). Staroselska imena, tudi prevedena latinska, prevladujejo v epigrafskem gradivu pri Sv. Mihaelu, kar poleg drugih etničnih prvin (ilirskih, neopredeljenih) ustreza vpetosti okolja Barske kotline v življenjski prostor keltskih Tavriskov v 1. stoletju pr. n. š., pred rimsko zasedbo; preseneča pa tolikšna trdoživost domačega življa še tako daleč v zgodnjecesarško dobo.

Najdeni grobovi sodijo torej v čas od 1. do 4. stoletja; njihovo žgano naravo dokazujejo poleg načina pokopavanja tudi odlomki kalciniranih človeških kosti, datacijo pa razen značilnosti pridatkov še bronast novc cesarja Trajana? (98—117; določil dr. Peter Kos), najden v premešani plasti v sondi 2. Pridevki grobov so značilni tako za domače okolje, kjer prevladujejo latenoidne oblike kuhinjske lončenine, uveljavlja pa se tudi posodje značilnih rimskih oblik, ki prihaja iz bližnje Emone s posredovanjem anonimnega vicusa na Igu. Tudi oblika grobnih jam je v tesni zvezi s prazgodovinskim izročilom, in sicer od preproste jame, vkopane v prod, do bolj ali manj pravokotne skrinje, sestavljene iz lomljencev v obliki plošč, prostora za shranjevanje pepela, pepelnice (*ossuarium*). Zato pa so podstavki (*bases*) in nagrobni spomeniki (*stelae*) postavljeni v rimskem slogu in duhu, z latinskimi napisi s presenetljivo pravopisno neoporečnostjo oziroma slovnično točnostjo, z dodanimi mitološkimi simboli, ki so povezani z verovanji v zagrobno življenje (delfina z navzdol obrnjeno glavo, rozeta). Nagrobniki, običajno pokončne plošče — stele, so stilizirane rimske nagrobne kapelice — edikule (*aedicula*), saj so okrašeni tako z zatrepom kot s polstebri — pilastri, ki spominjajo na stebrovje izvirnih predlog. Pojavlja se tudi žrtvenik — ara v namembnosti nagrobnika, z značilnim dvoročajnim vrčem 1. do 2. stoletja na eni izmed stranskih ploskev, morda v zvezi s pitno daritvijo na grobu rajnih — libacijo (*AIJ* 135). Razporeditev grobišča ob vicinalni (medvaški) cesti je prav tako rimska, čeprav tudi v prazgodovini pokopavajo vzdolž poti, vendar prav iz imen pokojnih domačinov in njihovih rustikalnih upodobitev diha tradicionalni poznoželezodobni svet z značilnimi širokimi ženskimi avbami in trdopoteznimi obrazi (*AIJ* 140). Po odlomkih živalskih kosti iz sond 1 in 2 vidimo, da so antični Izanci gojili domače govedo (*Bos taurus*), drobnico (*Ovis s. capra*) in domačo svinjo (*Sus scrofa domesticus*), lovili pa so divjo svinjo (*Sus scrofa scrofa*) (določil

Ivan Turk, Inštitut za arheologijo ZRC SAZU). Kostni živali so morda v zvezi s pogrebnimi posodami, ki so jih svoji opravljali na območju grobišča. Verjetno gre različnim pogrebnim obredom pripisati tudi sorazmerno številne odlomke rimskega posodja, ki so bili najdeni v sipu grobnih jam oziroma so bili raztreseni v premetani zemljeni plasti na območju grobišča; del črepov morda izvira iz uničenih oziroma opljenih rimskih grobov, do česar je prihajalo morda že v antiki in zlasti v srednjem veku. Če sklenemo ugotovitve o zgodnjeantičnih izžanskih grobovih pri Sv. Mihaelu, je pomembno zlasti dejstvo, da ne gre za kakšne povsem anonimne pokojnike, ampak lahko njihova imena preberemo na ohranjenih epigrafskih spomenikih, ki so bili drugotno vzdani v cerkveno. Za posamezne pokope seveda ne moremo več identificirati rajnih po imenih, še manj po spolu, vendar slednje ne zmanjšuje izjemne vrednosti odkritja, namreč povezanosti napisov z grobovi. Zelo verjetno so se nagrobniki ohranili na izvorni legi nad grobovi vse do visokega srednjega veka, morda vse do začetka zidave romanske cerkvice sv. Mihaela, nakar so bili drugotno vzdani v njene stene kot že obdelano kamenje in kot okras.

Nekaj lončenine, zlasti pa oljenka, najdena v premešani plasti nad grobom 1, dokazuje, da je bilo območje Sv. Mihaela zanimivo tudi za prebivalstvo 4. stoletja. Morda odlomki lobanjskih kosti, premolarja, molarja in *caput femoris* (določil I. Turk) opozarjajo na obstoj poznorimskega okostnega grobišča na prostoru zgodnjericke žgane nekropole, z opaženo staroselsko tradicijo stvarne kulture, ki se kaže v preprosti izvedbi trebušastih lončenih posod, čeprav oljenka vsebuje močne vplive poznocesarske koiné, ki jo je v izžansko krajino lahko izžarevala le Emona.

Pri rimski oziroma rimskodobni staroselski naselitvi Iške vasi je seveda še nejasno, kje iskati prostor zaselka. Morda bi bil takšnemu namenu ustrezal griček Griža pri Sv. Križu, na severnem vaškem obrobju, še posebno, ker kaže jemati zares izročilo o starem teku rečice Iške od vasi Iška na Iško vas, ob Sv. Križu na Staje in Iško Loko, kjer se je izlivala v Barje (cf. D. Vuga, VS 22, 1979, 331).

Kasnejše srednjeveško dogajanje je nakazano z redkimi primeri staroslovanske lončenine (enega z valovnico), najdenimi v premetani plasti zemlje na območju rimskega grobišča, kar ustreza podobno odkritemu odlomku trebuha lonca iz Matene, pri Sv. Mohorju in Fortunatu, prav tako z valovnico (cf. id., VS 23, 1981, 288). Morda lahko že na podlagi teh drobnih tvarnih dokazov domnevamo, da so stale na Igu staroslovanske vasice.

Visokosrednjeveške, poznosrednjeveške in novoveške ostaline so v tesni zvezi z duhovnim življenjem ob romanski cerkvi sv. Mihaela in z obstankom vasi same iz razvitega fevdalnega časa. Iška vas je prvič omenjena 27. septembra 1321 (*ze Ige in dem dorfe*), nato še v letih 1340, 1353, 1358, 1369, 1385, 1387, 1390, 1397, 1436, 1439, 1463, 1474, 1476, 1484, 1485, 1496, 1498 etc.; z nemškimi imeni *Igdorff* se prvič omenja leta 1369, s slovenskim imenom *Ischka uass* pa leta 1498. Za stavbno zgodovino cerkve sv. Mihaela je pomembna zlasti omemba iz leta 1353, 29. junija: *Ig in dem dorf bei sand Michel* (Cf. M. Kos, *Gradivo za historično topografijo Slovenije, za Kranjsko do leta 1500*, II, Ljubljana 1975, 672 s). Vendar gre za gradnjo, starejšo od 14. stoletja. Po M. Zadnikarju so dokazi za romansko poreklo cerkve že sedanji mnogostranični gotski prezbiterij, prislonjen k ometani vzhodni steni ladje, zidava

ladje brez talnega zidca (sicer z vzdolžno osjo skoraj natanko proti vzhodu), uporabljeni rimski nagrobiki in naposled sam patrocinijski sv. Mihaela. Vendar sta najtrdnější dokaz dve romanski okenci, ki sta se ob restavriranju pokazali v notranjosti cerkve, v južni steni. Zadnikar tudi domneva, da je imela iškavarska romanska cerkva glede na kulturni prostor, v katerem stoji, apsidno v obliki polkroga (cf. M. Zadnikar, *Romanska arhitektura v Sloveniji*, Ljubljana 1982, 535 s, s slikama. Id., *Romanska arhitektura na Slovenskem*, Ljubljana 1959, 162). Verjetno lahko prav z gradnjo romanske cerkve povežemo tri stojke, katerih jame so bile najdene ob južni steni ladje v sondi 1. Stavbarska dejavnost je zlasti oživela v 17. stoletju, ki je bil ladji na zahodni strani dodan zvonik s tremi arkadnimi oboki (o. c., 162). Pri tem so za zidavo porabili aro AIJ 135 in še nekaj manjših rimskih spolia. Dokončno je bila cerkva pobaročena koncem 17. stoletja, kar dokazuje kamniti pravokotni portal pod arkadno obokanim zvonikom, na mestu prvotnega romanskega vhoda v zahodni steni ladje, s profiliranimi robovi in letnico 1692. Številne najdbe železnih žebeljev bi kazalo povezati s to zadnjo, temeljitejšo prenovo cerkve, čeprav so jo bili popravljali še tudi po letu 1895, po velikem ljubljanskem potresu.

¹ Izkopano gradivo hrani Mestni muzej v Ljubljani. — Mer pri opisu ne navajamo, ker so vidne iz risb. Pri lončninah, izdelanih na hitro vrtečem se lončarskem vretenu, tega izrecno ne omenjamo. Navajamo le izdelavo na počasi vrtečem se lončarskem vretenu in prostoročno izdelavo.

² Za prve omembe odkritja naselja v Iški Loki cf. D. Vuga, VS 21, 1977, 177. Id., VS 22, 1979, 264. Za poročilo o pozikusnem izkopavanju na istem najdbišču cf. id., VS 26, 1984, 199. — Za odkritje bronastodobnega naselja z za zdaj — v primerjavi z Iško Loko — še nedoločljivim obsegom, cf. id., VS 21, 1977, 178.

³ Za grobova 239 in 250 cf. L. Plesničar-Gec, *Severno emonsko grobišče — The Northern Necropolis of Emona*, Katalogi in monografije 8, Ljubljana 1972, 51 s, T. 66: 6; 60: 9 (odslej: *Grobišče*), Cf. ead., *Keramika emonskih nekropol*, Dissertationes et monographiae 20, Ljubljana 1977, 37 ss, T. 4: 13—15 (odslej: *Keramika*). Za grob 653 cf. S. Petru, *Emonske nekropole*, Katalogi in monografije 7, Ljubljana 1972, 62 s, T. 53: 16 (tudi 14—15).

⁴ Za okvirno datacijo takšnih loncev na severni emonski nekropoli cf. L. Plesničar-Gec, *Keramika*, 40, T. 4: 16—20.

⁵ Primerki jajčastooválnih loncev s prav tako značilnim izvihanim ustjem so znani, npr., s poznoantične utrjene naselbine na Rifniku, cf. L. Bolta, *Rifnik pri Sentjurju*, Katalogi in monografije

19, Ljubljana 1981, T. 19: 56, 59, 61, 67—70, 72 etc., oziroma na Gradcu pri Prapretnem, cf. S. Ciglenceki, *Arheološki vestnik* 26, 1976, 259 ss, T. 1: 3—8. — Za iškavarski primerek lonca z znamenjem na dnu v obliki kroga z vrisanimi, iz sredine potegnjenimi žarki (T. 1: 23) imamo daljno vzporednico prav tako na rifniški naselbini (krog z vrisanim grškim križem), zato je možna dotacija v čas barbarizirane antike, čeprav se je takšno zaznavanje posod uveljavljalo tudi kasneje, cf. L. Bolta, o. c., 17, 28, T. 27: 9.

⁶ V strokovni literaturi so označeni tudi kot vaze, cf. L. Plesničar-Gec, *Keramika*, 43 ss.

⁷ Cf. o. c., T. 5: 15—16.

⁸ O emonskih dvoročajnih skodelah cf. o. c., 52 ss. Za vzporednico iškavarski najdbi cf. ead. *Grobišče*, T. 181: 14; emonska različica ima poleg širšega premera — v nasprotju z iškavarsko dvoročajno skodelo — še poševno navzven priskano, pasasto odebljeno, razčlenjeno ustje.

⁹ Cf. S. Petru, o. c., T. 109: 40. Skodela ima v primerjavi z iškavarsko precej večja trakasta ročaja.

¹⁰ Cf. L. Plesničar-Gec, *Keramika*, 47 ss, T. 6: 23.

¹¹ O. c., T. 6: 28.

¹² Cf. ead., *Grobišče*, T. 16: 11. Ead., *Keramika*, 54 ss, T. 7: 32.

¹³ Cf. ead., *Grobišče*, T. 16: 11. Ead., *Keramika*, 52 s, T. 7: 1.

¹⁴ Cf. S. Petru, o. c., 85, T. 66: 19.

¹⁵ Cf. T. Knez, *Razprave 1. razreda SAZU* 6, 1969, 134, T. 20: 5.

¹⁶ Cf. D. Vuga, v: *Arheološka zaščitna izkopavanja na Ljubljanskem Barju v letu 1979* 1, 1980, 22, 25, 27, T. 1: 11.

¹⁷ Cf. T. Knez, o. c., 109 ss, Sl. 1, T. 1.

¹⁸ Cf. L. Plesničar-Gec, *Grobišče*, 47 s, T. 60: 1.

¹⁹ Z. Váňa, J. Kabát, Libušín, *Právníky archeologické* 62, 1971, 264.

²⁰ V. Tovornik, Die frühmittelalterlichen Gräberfelder von Gusen und Auhof

bei Perg in Oberösterreich. Teil I: Gusen, *Archaeologia Austriaca* 69, 1985, T. 36: 12; 31: 3.

²¹ A. Pleterski, Gradišče pri Goleku — protiturška utrdba s konca 15. stoletja, *Zgodovinski časopis* 34, 1980, 294 s.

²² S. Ciglencečki, Arheološko sondiranje utrjene srednjeveške nasebine Figozar nad Lembergom pri Šmarju, *Zgodovinski časopis* 34, 1980, 410, št. 4, 8, 25, 37—39, 41.

DIE RÖMISCHEN GRÄBER BEI DER KIRCHE DES SV. MIHAEL IN IŠKA VAS

Zusammenfassung

Die zwei Autoren berichten über die Versuchsgrabung bei der Kirche des Sv. Mihael in Iška vas südlich von Ljubljana. Einleitend stellen sie die Geschichte der Erforschung der antiken Periode in der Mikroregion Ig vor, zu welcher der Fundort gehört, und legen das Besiedlungsbild in der Antike vor (**Abb. 1**). Es folgt die Beschreibung der Versuchsgräber (**Abb. 2—9**), der einzelnen antiken Gräber (**Abb. 7—9**) und der Katalog der Gegenstände (**Taf. 1—3**).

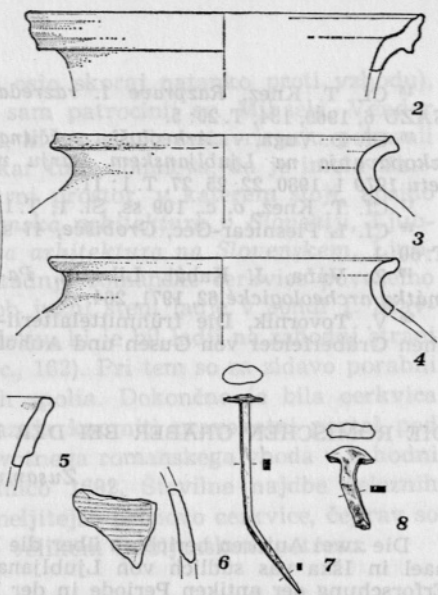
Die Funde gehören unterschiedlichen archäologischen Zeitaltern an. In die Vorgeschichte gehört das Fragment eines Topfbodens (**Taf. 1: 25**) höchstwahrscheinlich aus der Bronzezeit. Drei Brandgräber kommen aus der Antike. Die Gräber 1 und 3 sind einfache Gruben, während Grab 2 aus Steinplatten zusammengesetzt ist. Grab 1 stammt höchstwahrscheinlich aus dem Ende des 1. Jh., vielleicht noch aus der ersten Hälfte des 2. Jahrhunderts. Grab 2 kann an den Beginn des 4. Jh. gesetzt werden. Grab 3 ist vielleicht aus dem Ende des 1. bis zur Mitte des 2. Jh., es kann aber auch erst im 3. Jh. entstanden sein. — Alle drei Gräber waren stark zerstört, in der sie bedeckenden umgegrabenen Schicht befanden sich Funde aus der Vorgeschichte bis zum Mittelalter. Die Beigaben aus den einzelnen Gräbern waren deshalb durcheinandergeworfen und weit herum zerstreut. So wurde über Grab 1 der Teil eines Topfes aus Grab 2 gefunden (**Taf. 3: 5**). Die Topfmündung (**Taf. 1: 10**), die über dem Grab 3 entdeckt wurde, stimmt ihrer Faktur nach mit dem Topf aus dem Grab 2 überein (**Taf. 3: 4**). Der Unterteil des Töpfchens aus dem Grab 2 (**Taf. 3: 8**) stimmt nach Form und Größe mit der Mündung aus dem Grab 1 überein (**Taf. 2: 5**). Die Töpfchenmündung aus dem Grab 3 (**Taf. 2: 8**) stimmt nach Form und Größe völlig mit dem im Südteil der Sonde 1 gefundenen Fragment überein.

In der durcheinandergemischten Schicht über den antiken Gräbern lagen auch Fragmente menschlicher Knochen, wodurch die Volksüberlieferung über ein Skelettgräberfeld an der Kirche bestätigt wurde. Am unteren Rand dieser Schicht über dem Grab 1 kam eine Öllampe aus dem 4. Jh. zutage (**Taf. 2: 6**). Gehört sie zum spätantiken Skelettgräberfeld?

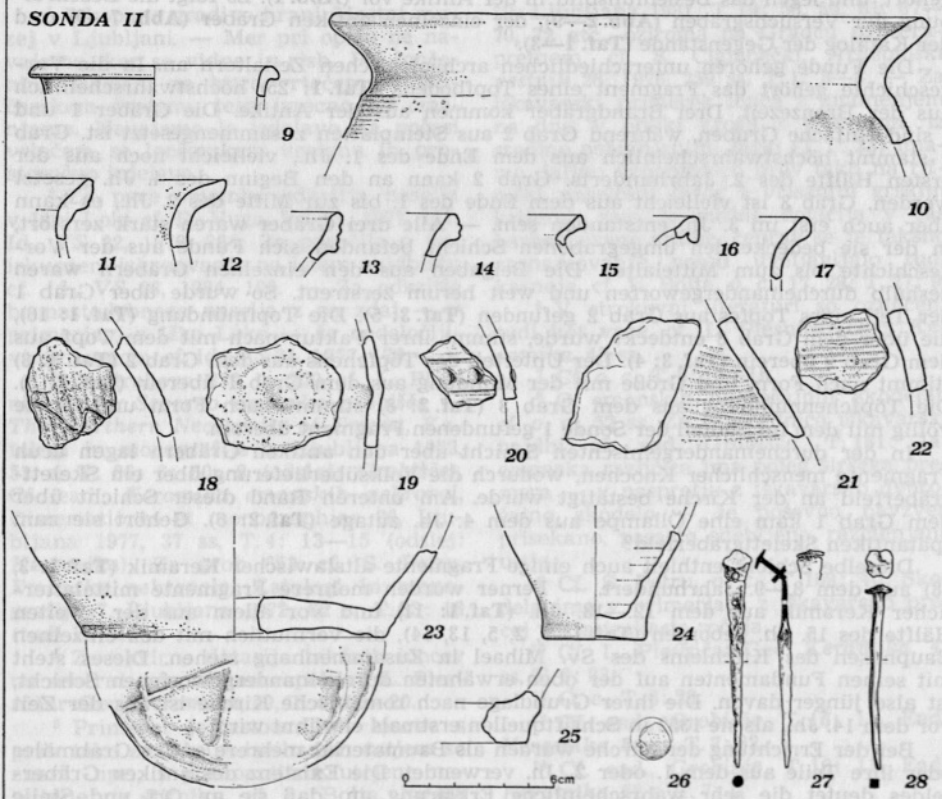
Dieselbe Schicht enthielt auch einige Fragmente altslawischer Keramik (**Taf. 1: 3, 18**) aus dem 8.—9. Jahrhundert. — Ferner wurden mehrere Fragmente mittelalterlicher Keramik aus dem 12.—13. Jh. (**Taf. 1: 11**) und vor allem aus der zweiten Hälfte des 15. Jh. geborgen (**Taf. 1: 1, 2, 5, 13, 14**), die vermutlich mit den einzelnen Bauphasen des Kirchleins des Sv. Mihael in Zusammenhang stehen. Dieses steht mit seinen Fundamenten auf der oben erwähnten durcheinandergeworfenen Schicht, ist also jünger davon. Die ihrer Grundlage nach romanische Kirche ist aus der Zeit vor dem 14. Jh., als sie 1352 in Schriftquellen erstmals erwähnt wird.

Bei der Errichtung der Kirche wurden als Baumaterial mehrere antike Grabmäler oder ihre Teile aus dem 1. oder 2. Jh. verwendet. Die Existenz des antiken Gräberfeldes deutet die sehr wahrscheinliche Erklärung an, daß sie an Ort und Stelle gefunden wurden, also demselben Gräberfeld angehören.

SONDA I

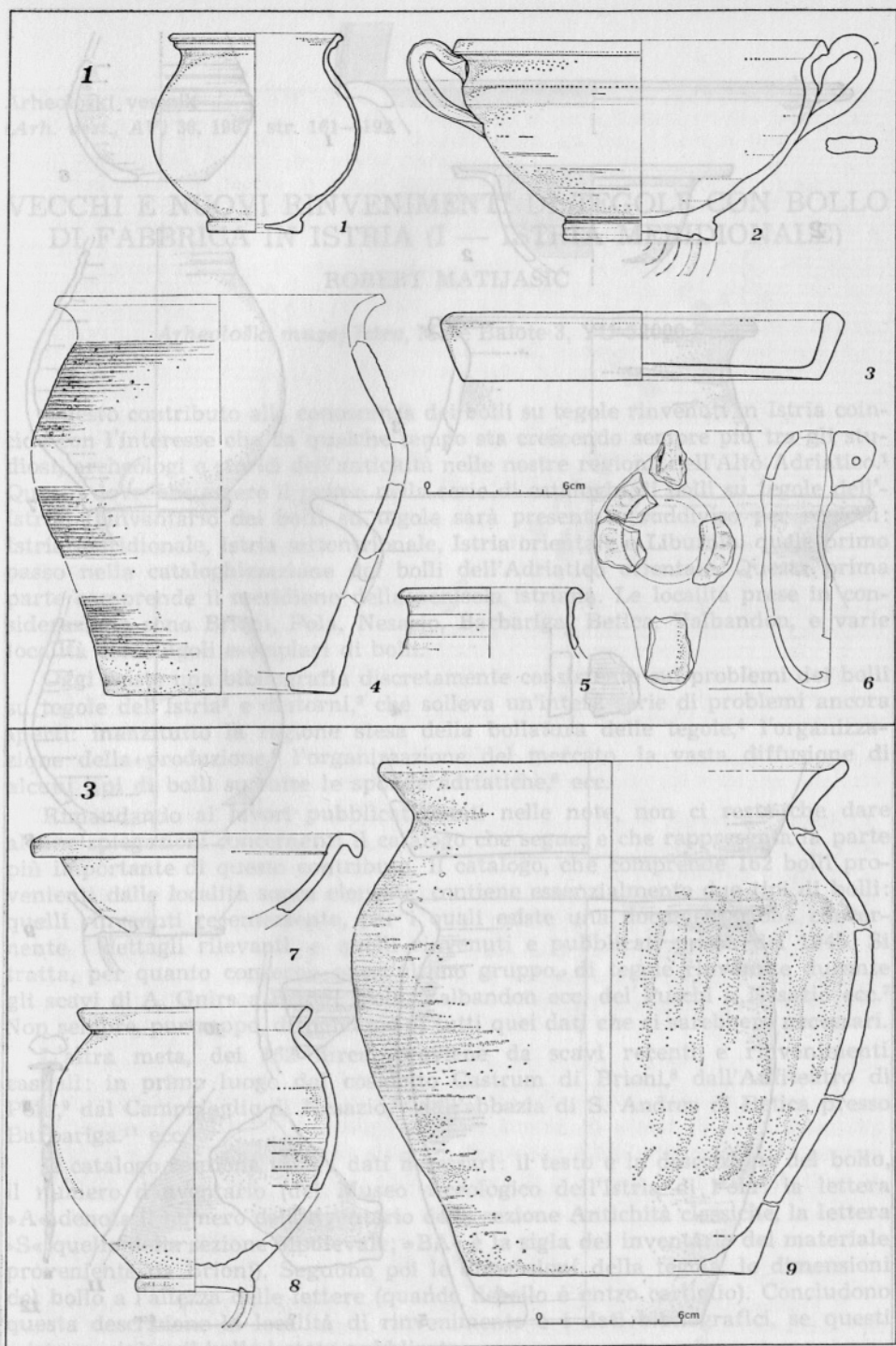
SONDA II

0 5cm

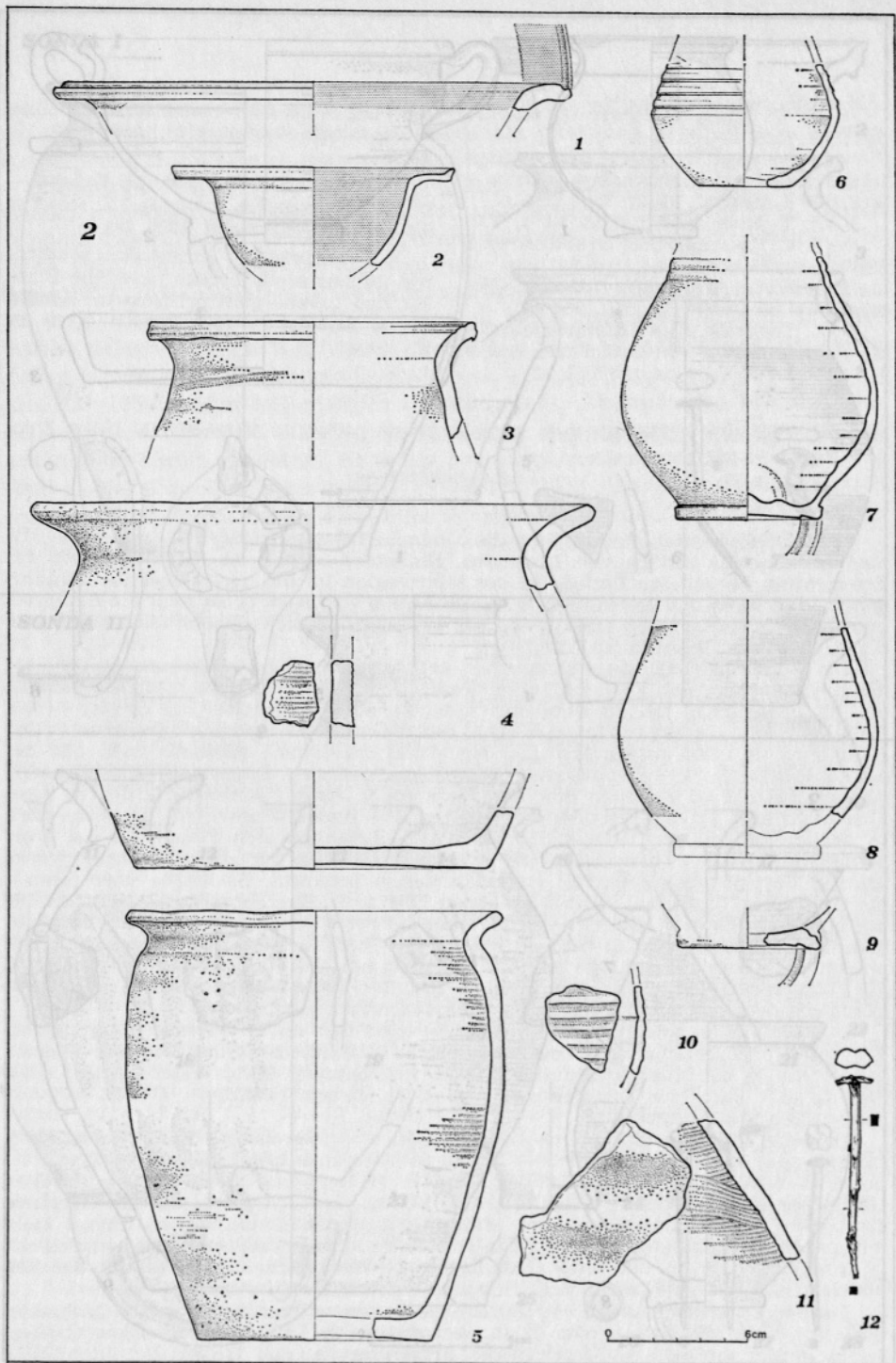
T. 1: Sv. Mihael v Iški vasi: najdbe iz sond 1 (1—8) in 2 (9—28). 7, 8, 28 železo, 27 železo z bronom, 25 steklo, ostalo lončenina (žgana glina).

Taf. 1: Sv. Mihael in Iška vas: Funde aus den Versuchsgräben 1 (1—8) und 2 (9—28). 7, 8, 28 Eisen, 27 Eisen mit Bronze, 25 Glas, das Übrige Keramik (gebrannter Ton).

T. 2: Sv. Mihael v Iški vasi: najdbe iz grobov 1 (1—6) in 3 (7—9). Vse lončenina (žgana glina).

Taf. 2: Sv. Mihael in Iška vas: Funde aus den Gräbern 1 (1—6) und 3 (7—9). Alles Keramik (gebrannter Ton).

T. 3: Sv. Mihael v Iški vasi: najdbe iz groba 2. 12 železo, drugo lončenina (žgana glina).

Taf. 3: Sv. Mihael in Iška vas: Funde aus dem Grab 2. 12 Eisen, das Übrige Keramik (gebrannter Ton).